

РОЗВИТОК КООПЕРАТИВІВ В ОРГАНІЗАЦІЙНІЙ СТРУКТУРІ СВІТОВОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Р. Б. Попівняк, к. е. н., в. о. доцента

О. І. Шавалюк, здобувач

Львівський національний аграрний університет

Досліджено особливості розвитку кооперативів в організаційній структурі світового сільського господарства та розширення напрямків їх діяльності з одночасним поглибленням спеціалізації, формування регіональних, галузевих та національних об'єднань кооперативного руху в міжнародному масштабі.

Постановка проблеми. Розвиток кооперативів сприяв позитивним змінам в організаційній структурі сільського господарства

багатьох країн, особливо Німеччини, Швеції, Данії, Голландії, Ірландії, Італії, Австрії, Швейцарії, США, Японії. Дещо меншим на початку цього періоду, але згодом позитивним був вплив кооперативного руху на господарство Англії, Канади, Росії, Франції, Іспанії, Бельгії, Норвегії, Фінляндії, Аргентини, Австралії, Нової Зеландії та інших країн.

Кінець XIX ст. і початок XX ст. характеризується стрімким зростанням кількості сільськогосподарських кооперативів у багатьох країнах світу. Розширення напрямів їх діяльності з одночасним поглибленням спеціалізації; формування регіональних, галузевих та національних об'єднань кооперативів; прийняття законів та нормативно-правових актів щодо створення та роботи кооперативів сприяли розповсюдженню кооперативного руху в міжнародному масштабі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку кооперації присвячені праці таких вчених, як І. Бурачек, П. Гайдуцький, В. Гончаренко, Ф. Горбонос, В. Зіновчук, Ю. Коваленко, О. Крисальний, Ю. Лупенко, М. Малік, В. Месель-Веселяк, О. Могильний, Л. Молдаван, О. Нечипоренко, О. Онищенко, Н. Павленчик, П. Саблук, Р. Слав'юк, Г. Черевко, Л. Шевченко, О. Шпичак, В. Юрчишин та ін. [1-2, 4-6, 9, 11].

Однак низка теоретичних, методологічних і прикладних аспектів цих проблем залишається малодослідженою і потребує подальших поглиблених наукових досліджень стосовно окремих регіонів, де процеси реформування сільського господарства і формування нових організаційно-правових структур суттєво відрізняються.

Мета та методика досліджень. Метою даного дослідження є особливості розвитку кооперативів в організаційній структурі світового сільського господарства. Застосовувалися такі методи економічних досліджень, як монографічний, історичний, економіко-статистичний.

Виклад основного матеріалу. З'являлись галузі, в яких кооперування товаровиробників відбувалось швидкими темпами, так, наприклад, серед виробників молока, м'яса, овочів, фруктів, зерна у постачальницько-заготівельному бізнесі. Кооперативи починали виходити на міжнародний ринок продовольства і виявляти себе достатньо конкурентоспроможними.

Так, у Швеції з 1880 р. почали створюватись молочарські та постачальницькі кооперативи, а у 1895 р. було створено перше регіональне об'єднання постачальницьких кооперативів. У 1905 р. в Швеції з'явилося перше об'єднання кооперативів на національному рівні (SLR), на той час в країні вже існувало 11 регіональних і 380

місцевих постачальницьких кооперативів, а у 1920 р. кількість регіональних кооперативів досягла 19, а місцевих – 1353 [7, с. 102].

Активізувався кооперативний рух і в Данії, особливо в тваринницькій галузі. Так, у 1895 р. в Данії нараховувалось 623 кооперативи, в 1900 р. – 1428 кооперативів, членами яких були 225 тис. осіб, а у 1914 р. – 1790 кооперативів, членами яких були 355 тис. осіб. Данія стала світовим лідером у формуванні перших національних кооперативних організацій: у 1897 р. була створена «Федерація датських кооперативних фабрик бекону»; в 1898 р. – «Юрська асоціація постачання кормів»; в 1901 р. – «Датська кооперативна асоціація постачання добрив»; в 1906 р. – «Датська кооперативна насіннєва асоціація»; в 1912 р. – «Датська молочарська федерація», в 1916 р. – «Федерація датських кооперативів експорту худоби».

У Німеччині з 1870 р. активно почали створюватись регіональні асоціації кооперативів у сільському господарстві. В 1883 р. було створене об'єднання кооперативів на національному рівні, яке у 1903 р. отримало назву Федерація сільськогосподарських кооперативів Німецької імперії. В 1924 р. було створено 134 асоціацій кооперативів.

У 1894 р. в Ірландії було створено близько 60 молочарських кооперативів і об'єднаних в Ірландське кооперативне товариство. В 1905 р. в Ірландії нараховувалась 718 кооперативів, а у 1919 р. була створена перша у світі благодійна фундація для кооперативного розвитку. У Великобританії створення кооперативів почалось на початку двадцятого століття. Так, у 1914 р. в Англії було 274 постачальницьких кооперативи, які об'єднували 30 тис. членів і 129 маркетингових кооперативи, чисельність яких дорівнювала 10 тис. членів. Активно створюються кооперативи в домініонах Британської імперії в Австралії та Новій Зеландії.

З 1904 р. бере свій початок кооперативний рух Франції. Кооперативи часто створювались за ініціативою фермерських асоціацій, особливо у постачальницькій сфері, і завдяки державній підтримці кількість сільськогосподарських кооперативів неухильно зростала, розширювалась сфера їх діяльності. У 1920 р. у Франції їх налічувалось орієнтовно 25 тис., не враховуючи кредитних товариств. Вони формували об'єднання на місцевому і регіональному рівнях (перше об'єднання на національному рівні відбулось ще у 1910 р.) [2, с. 254].

Протягом 1870-1920 рр. у США були створені численні місцеві і регіональні кооперативи, вони набули поширення майже у всіх штатах. Прикінці 1910 р. в країні нараховувалось понад 14 тис. діючих кооперативів, з яких приблизно 2,1 тис. спеціалізувались на постачанні засобів виробництва. У 1916 р. були організовані дві перші

національні кооперативні асоціації: Кооперативна ліга США і Національна асоціація виробників молока [3, с. 89].

Кооперативний рух свій розвиток у Канаді отримав з початку двадцятого століття, коли почав формуватись зерновий бізнес на заході Канади. У 1906-1913 рр. в провінціях Манітоба, Саскачевані, Альберта були створені елеваторні кооперативи, які в 1920 р. об'єднались, і їх частка у валовому виробництві зерна регіону складала майже половину. Величезний економічний успіх зернових кооперативів стимулював виробників молока, м'яса, птиці, вовни, меду, тютюну до створення власних кооперативних організацій.

В Японії наприкінці XIX ст. існувало 190 сільських кредитних, 178 маркетингових, 45 постачальницьких і 38 виробничо-сервісних кооперативи. В 1909 р. була створена Центральна спілка кооперативів Японії. В 1910 р. в Японії вже було 7308 кооперативів, кількість членів яких сягнула понад 500 тис. [7, с. 88].

Кооперативи почали розповсюджуватись і на території Російської імперії, в період 1898-1907 рр. було зареєстровано лише 73 сільськогосподарських кооперативи, а в 1917 р. їх вже нараховувалось 25 тис., а членами їх були 20 млн осіб. Активно розвивався кооперативний рух в таких регіонах Російської імперії: Україні (схід і центральні області), Прибалтійському регіоні, Сибіру.

Не обминув кооперативний рух і Західну Україну. На початку кооперативного руху значного розвитку набула кредитна кооперація. У 1902 р. було організовано перший молочарський кооператив на Стрийщині. А у 1907 р. в Стрию було організовано «Крайовий Союз Молочарський» керівниками цього союзу були О.Нижанківський, І. Горалевич. Ревізійний Союз Українських Кооперативів у Львові (РСУК) – на той час найвища ревізійна та провідна організація української кооперації – на Західноукраїнських землях був заснований на підставі статуту від 24 грудня 1903 р., затвердженого рескриптом Галицького намісництва від 19.01.1904 р. під назвою «Крайовий союз ревізійний» [8, с. 365]. У 1907 р. цій установі підпорядковувалось 180 кредитних товариств з 59548 членами. У 1930 р. РСУК об'єднував 3146 кооперативів, серед яких були Центробанк, Народна Торгівля, Маслозавод, Центросоюз, 41 повітовий кооперативний центр і 3101 низовий кооператив, в т. ч. кредитних – 321, міських споживчих – 135, господарсько-споживчих – 2276, молочарсько-споживчих – 236. У цій організації працювало 10 тис. службовців, а оборотний їх капітал становив понад 15 млн золотих в паях і резервних фондах [10, с. 179].

У 1895 р. в Лондоні було скликано перший (установчий) міжнародний кооперативний конгрес, у роботі якого взяли участь

делегатії Великобританії, Бельгії, Данії, Франції, Голландії, Угорщини, Італії, Росії, Сербії, США, Австралії, Індії та Аргентини. Делегати переставляли усі найважливіші напрями кооперації: споживчу, виробничу і кредитну. На цьому конгресі було створено Міжнародний кооперативний альянс (МКА). А на двадцять третьому конгресі МКА було проголошено міжнародні принципи кооперації. Дана подія мала величезне значення для розвитку кооперативного руху у світовому масштабі, оскільки саме на даних принципах, що визнані на міжнародному рівні, сьогодні ґрунтується кооперативний рух у багатьох країнах світу [7, с. 156].

Висновки. Виникнення сучасних сільськогосподарських кооперативів, формування їх основних видів і напрямів відбувалося відносно у стислі історичні строки. У різних країнах члени кооперативів майже інтуїтивно прийшли до необхідності дотримання практично однакових принципів створення і роботи своїх організацій, чим було підтверджено життєздатність загальної концепції кооперативного підприємства. Подальша еволюція кооперативного руху не внесла принципових змін у цю концепцію, а лише своїм досвідом і успіхами підтвердила, що кооперативи в сільському господарстві є невід’ємним елементом ринкової економічної системи.

Список використаних джерел

1. Бурачек І. В. Виробничі сільськогосподарські кооперативи як нова форма господарювання в АПК / І. В. Бурачек // Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК. – К., 2001. – Ч.2. – С. 60–64.
2. Бурачек І. В. Розвиток виробничої кооперації в сільському господарстві України / І. В. Бурачек // Економіка АПК. – 2005. – №1. – С. 31–37.
3. Витанович І. Історія українського кооперативного руху / І. Витанович. – Нью-Йорк : Товариство української кооперації, 1964. – 625 с.
4. Горбонос Ф. В. Виробничі сільськогосподарські кооперативи / Ф. В. Горбонос, Н. Ф. Павленчик // Вісник ЛДАУ : Економіка АПК. – 1999. – № 6. – С. 32–39.
5. Горбонос Ф. В. Проблеми розвитку кооперації в агропромисловому комплексі України / Ф. В. Горбонос, Н. Ф. Павленчик // Трансформація польського і українського сільського господарства в 90-х роках. – Варшава, 2002. – С. 49–54.
6. Зіновчук В. Тенденції і перспективи формування кооперативного сектора АПК України у пореформений період / В. Зіновчук // Перспективи кооперації в АПК України в умовах інтеграції в

- Європейський Союз : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 15–16 вересня 2005 р. – Львів : ЛДАУ, 2005. – С. 94–110.
7. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – К. : Логос, 2001. – 380 с.
 8. Історія кооперативного руху. Укоопспілка, Львівська комерційна академія / [С. Г. Бабенко, В. Г. Галюк, С. Д. Гелів, Я. Н. Гончарук та ін.]. – Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1995. – 410 с.
 9. Нечипоренко О. М. Формування кооперативних підприємств в аграрному секторі економіки / О. М. Нечипоренко. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 172 с.
 10. Рева-Радіонова Л. Українське товариство «Сільський господар» 1899-1944 рр. Історія. Досвід. / Л. Рева-Радіонова. – Тернопіль : «Підручники і посібники», 2000. – 368 с.
 11. Черевко Г. В. Стратегія і особливості розвитку кооперації в аграрній сфері / Г. В. Черевко // Національний кооперативний рух та структурні зміни в економіці України ХХІ століття : зб. наук. пр. учасників конференції. – К. : Укоопосвіта, 2001. – С. 247–249.